

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „РЕТОРИКА”

Стоянка Иванова Балова

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

**„ПОЛИТИЧЕСКИ ЕЗИК И АРГУМЕНТАЦИЯ ПО ДИСКУСИЯТА ЗА
КЛИМАТА В ПАРЛАМЕНТИТЕ НА БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПЕЙСКИЯ
СЪЮЗ В ПЕРИОДА 2002-2018 ГОДИНА”**

**за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по
професионално направление**

2.3 Философия (Реторика – Политическа реторика)

Научен ръководител:

Доц. д-р Виржиния Радева

София

2019

Дисертационният труд е с обем 290 страници, като включва увод, три глави, заключение и основни изводи, използвана литература и приложения

Брой таблици, схеми, диаграми и фигури: 17 бр.

Общият брой цитирания: 479 бр.

Използваната литература включва 105 източника на български език(48 книжни издания и 57 електронни източници), 2 на руски и 49 на английски език(13 книжни издания и 35 електронни източници) и 35 обекта на изследване

Име: Стоянка Иванова Балова

Тема: Политически език и аргументация по дискусиата за климата в парламентите на България и Европейския съюз в периода 2002-2018 г.

Дисертационният труд е обсъден в катедра „Реторика”, Философски факултет към Софийски университет „Св.Климент Охридски” и насочен за публична защита.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

1. Обща характеристики на дисертационния труд

- Актуалност и значимост на проблема
- Предмет, обект, хипотеза, цел, задачи, методи, резултати, изводи

2. Структура на дисертационния труд

- **Първа глава** – Теоретична рамка – реторика и климатология
- **Втора глава** – Дипломатия и околна среда – реторически аспекти
- **Трета глава** – Реторически прочит на националната и европейската политическа дискусия по политиките за климата
- **Заклучение и основни изводи**

3. Научни приноси в дисертационния труд

4. Списък с научни публикации, свързани с темата

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод / 4

ПЪРВА ГЛАВА – ТЕОРЕТИЧНА РАМКА – РЕТОРИКА И КЛИМАТОЛОГИЯ / 9

1. Реторика / 9

1.1. Политическа и парламентарна реторика. Политическият език в дискусията за климата / 9

1.2. Основни модели на аргументация в дискусията за климата / 40

1.3. Видове реторични изяви в политическото парламентарно ораторство в дискусията за климата / 51

2. Климатология / 62

2.1 Промени в климата – определение, научни оценки, последици и сценарии за бъдещето / 62

2.2 Научните дискусии за климатичните промени / 77

2.3 Научният консенсус по дискусията за климата, последици и сценарии за бъдещето / 82

3. Речник на специализирания категориално-понятиен апарат / 93

ВТОРА ГЛАВА – ДИПЛОМАЦИЯ И ОКОЛНА СРЕДА – РЕТОРИЧЕСКИ АСПЕКТИ / 102

1. Реторически аспекти в екологичната дипломация / 111

2. Междуправителствен панел по изменението на климата / 118

2.1. Рамкова конвенция на ООН по изменението на климата / 120

2.2. Протокол от Киото / 138

2.3. Преговорен процес по новия международноправен режим за климата / 149

2.4. Споразумението за климата от Париж / 153

2.5. Визуална реторика по проблемите, свързани с изменение на климата / 163

ТРЕТА ГЛАВА – РЕТОРИЧЕСКИ ПРОЧИТ НА НАЦИОНАЛНАТА И ЕВРОПЕЙСКАТА ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ ПО ПОЛИТИКИТЕ ЗА КЛИМАТА /165

- 1.1. Първи стъпки при приемането на политическите документи за облекчаване последствията от климатичните промени в национален и европейски контекст – реторичен прочит / 166*
- 1.2. Институционална рамка по изменение на климата в ЕС – реторически аспекти / 170*
- 1.3. Реторически практики и комуникационни техники при управлението на комунални отпадъци / 175*
- 1.4. Реторичен прочит на основни политически документи по дискусиата за климата в българския парламент / 192*
- 1.5. Отношението на демокрацията към климатичните промени / 208*
- 1.6. Националното климатично законодателство в европейския контекст – реторичен анализ / 212*
- 1.7. Изменението от Доха и новото Споразумение за климата от Париж – дискусиата в българския парламент. Комуникационни аспекти / 227*
- 1.8. Комуникационни аспекти по дискусиата за климата в Европейския съюз / 241*
- 1.9. Общественото мнение за промените в климата. Проучвания, анализи и основни изводи в комуникационен аспект / 249*

Основни изводи и заключение / 260

Използвана литература / 265

Приложения / 282

1. Обща характеристика на дисертационния труд

Актуалност и значимост на проблема

Климатичните промени се проявяват в един безкрайно сложен природен сюжет, който в годините назад е поле за глобален политически дебат. Темата за промените в климата излезе от ерата на сензацийата, премина през полето на естествения скептицизъм и сега се намира в дълга фаза на прагматичната политическа и икономическа дискусия.

Сър Криспин Тикъл, председател на Съвета към Вашингтонския климатичен институт пише че, „за климатичните промени днес се спори главно с оглед на бъдещето им въздействие. Малцина обаче имат смелостта да пресметнат какви ще бъдат те. Пред себе си имаме убедителен, тревожен, дори увлекателен опит да се погледне напред. Водата и войните винаги са били свързани. Нужна ни е надежда, както и здрав разум, за да погледнем в бъдещето”.¹ Това твърдение обуславя и актуалността на темата. Колкото повече климатът се променя, толкова повече се променя всичко – от делничните въпроси с какво ще се храним, ако изобщо се храним до променящите се геополитически съюзи. Климатичните промени означават политически промени в сравнително мирната ера на глобално сътрудничество на която се наслаждаваме сега, която може да се окаже толкова обречена, колкото и арктическият лед. Тъй като последствията от климатичните промени могат да доведат до положение на огромна миграция и войни, заради ураганите, сушата и повишаването на морското равнище, които могат да принудят държавите да предприемат едностранни действия, които да засегнат интересите на техните съседи. Управлението на околната среда придобива геополитическо измерение, когато става очевидно, че измененията в климата е причина за сериозни природни катаклизми, засягащи физическото оцеляване и сигурността на цели региони и държави. Именно затова успешното прилагане на различни реторически практики и комуникационни стратегии играят ключова роля при облекчаването и адаптацията на населението към нарастващите предизвикателства следствие на промените в климата.

По темата за климатичните промени има редица научни разработки, които представят актуалността на проблема и разглеждат възможните сценарии. Настоящият

---

¹ Тикъл Кристиан. За Книгата „Климатични войни“, The susijn agency Ltd. 2008,c.2

дисертационен труд предлага един по-различен прочит на проблема, в който е поставен основен акцент на политическата комуникация. Разработката обединява пет тематични кръга – политически език, аргументация, парламентарна реторика, климатология и екологична дипломация. Освен това показва пресечната точка между инженерните и хуманитарните науки, като запълва луфта между климатологията и реториката. Темата за климата отдавна е приела своя политически характер и се явява предизвикателство пред политическите актьори. До колко обаче чрез богатата палитра на реториката те ще успеят да общуват с гражданите и да ги убедят в колективния начин на разрешаване на проблема чрез предприемане на общи глобални действия предстои да се разгледа в настоящата разработка.

Предмет, обект, хипотеза, цел, задачи, методи, резултати, изводи

Предмет на изследване в дисертационния труд е политическият език и аргументация по дискусиата за климата в българския и европейския парламент.

Обект на изследване са стенограми от редовни пленарни заседания на двете институции, официални позиции на Европейския съюз, интервюта по време на глобалните форуми за климата, законопроекти, наредби и други нормативни документи, касаещи пряко темата.

Основната цел на изследването е да проследи до каква степен политическите актьори използват успешни реторически техники и похвати, за да информират и убедят гражданите в сериозността на проблема, като ги подтикнат към активни действия за справяне с предизвикателството. Освен това, дисертационният труд има за цел да представи няколко нови инструмента за влияние във виртуалната политическа реторика, които не са изследвани до момента. Същите намират широко приложение в екополитическата реторика в дигитална среда.

Хипотезата, на която се търси доказателство в дисертационния труд е до колко комуникационната бариера между политическите актьори и гражданите като цяло е причина за неразбиране на проблема с климата и повод за липса на навременни общи действия за справянето му.

Задачи:

- Поставяне на теоретична рамка за политическия дискурс в дискусиата за климата;
- Преглед и анализ на реторическите аспекти в климатичната дипломация;
- Изготвяне на сравнителен и реторичен анализ на дискусиата за климата в българския и европейския парламент;
- Изработка и анализ на проучване на общественото мнение за промените в климата.

Като основни методи на работа са използвани сравнителен анализ, реторичен и политологичен анализ. Приложени са също и емпирично-социологични методи.

Климатичните проблеми са въпрос, по който държавите ще продължават да търсят решение и в бъдеще. Успешното справяне с него изисква глобален колективен и координиран отговор.

През последните 30 години светът претърпя съществени промени, дължащи се на появата на нови играчи на световната сцена и нови предизвикателства през международната общност. Дебатът за международната сигурност и изменението на климата заема челно място в световния дневен ред. Това наложи въвеждането на нов термин в дипломатическата среда, а именно „екологичната дипломация”, реализацията на която се осъществява чрез инструментите на реториката. Проблемите с климата придобиха ключово значение в международните отношения. Инициативите за създаване на институционална архитектура и правила на международния режим по изменението на климата се превърнаха в характерна черта на днешната външнополитическа дейност. Това безспорно се дължи на осъзнатата нужда , че трайни и ефективни решения в тази област могат да бъдат постигнати само чрез съгласувани действия на глобално ниво. Тук идва и мястото на извеждането на едно от подразделенията на екологичната дипломация – климатичната дипломация. Най-общо може да я определим като практика и процес на създаване на международен режим по изменението на климата и гарантиране на неговото ефективно функциониране.

Наред с извеждането на темата на челно място, международната научна общност приема предизвикателството и предлага приемането на „Международен символ на климата“. Въведен през 2004 г., този инструмент предупреждава за опасността от климатичните промени и се налага като средство на съвременната визуална политическа реторика. Международният символ на климата, представлява едно ново средство за повишаване на общественото съзнание относно проблемите по изменение на климата. Колкото по-често се появява символът, толкова по-лесно ще действа като отличителен знак за цялостната световна комуникация по проблемите на изменение на климата.

Визуалната реторика става все по-често срещан инструмент за изразяване на политическо мнение, становище и изпращане на политически послания, свързани с екотематиката. Именно затова в дисертационния труд намират отражение и някои нови форми в съвременната виртуална политическа реторика, които са представени с конкретни примери от климатичните политики.

В съвременната виртуална реторика се наблюдава колаборация между съобщителния елемент и визуалните средства, чрез които се предава съобщението към публиката. Реториката в социалните мрежи безспорно е доминирана от визуални изображения, които обаче не елиминират вербалните послания. Тя предизвиква мигновена реакция у аудиторията и предава посланията си по остроумен, иновативен и интригуващ начин. Социалните мрежи в съвременния свят могат да се определят като платформа, която отразява пулса на обществото, показва проблемите, социалното напрежение и активизира заявяването на гражданска позиция. Постоянният диалог между политици и избиратели може да бъде подпомогнат от възможността за лесен достъп до информация и бързото ѝ циркулиране в онлайн пространството, реализирани чрез присъствие в социалните мрежи.

Европейският съюз продължава да има безспорен принос за овладяването на климатичните промени. ЕС е фактор в сферата на екологичната геополитика наред със САЩ, Китай, Русия, Индия и Южна Африка, благодарение на общата си позиция, която отстоява в срещите по Рамковата конвенция за климатичните промени. В този смисъл, важна роля играе и европейската екодипломация, известна още под името „зелена дипломация“, като платформа за координиране на позициите на държавите членки. Безспорният ангажимент на Съюза се утвърждава и чрез създаването на т.нар. „Мрежа за

зелена дипломация”², която обединява „зелени” дипломати с експертиза по въпросите за устойчиво развитие и по международна екология от министерствата на външните работи и дипломатическите мисии на държавите членки в неформален дискуссионно-мрежови формат. Основната цел на тази мрежа е да издигне екологичната проблематика в национален външнополитически приоритет на всички държави членки на ЕС.

Климатичната политика на Европейския съюз можем да определим като дългосрочна, вземайки предвид огромното количество от документи – визии, програми и доклади, които Съюзът непрестанно произвежда. Разглеждайки политическата дискусия по политиките за климата наблюдаваме едно политическо консолидиране, както по отношение на институциите, така и по партийните различия. Темата за климата определено е над партийна и само с общи усилия може да се постигне прогрес. Пример за това е и разработената през 2013 г. Седма програма за действие по околна среда, която показва пътят, определя целите и инструментите, с които европейските институции ще направят околната среда по-добро място за живеене през 2050 г. „Нашият просперитет и здравословна околна среда произтичат от иновативната, кръгова икономика, където нищо не се изхвърля и природните ресурси се управляват устойчиво, биологичното разнообразие е защитавано, ценено и възстановявано по начини, които повишават устойчивостта на обществото ни. От дълго време нашият напредък при ниски емисии на въглероден диоксид е отделен от използването на ресурсите, определяйки темпо за безопасно и устойчиво глобално общество.”³ Цитатът е пример за преодоляване на стереотипа „мандатно мислене” и поглед в перспектива.

Погледнато в национален контекст, климатичната политика категорично не е поставена като приоритет. От икономическа гледна точка страната ни е наложително да направи по-смели стъпки в посока към прилагане на цялостни мерки по намаляване потреблението на енергия, внедряване на нови чисти технологии, промяна в модела на лично потребление и ангажираност с последващи действия за ограничаване на промените в климата. За страната ни това ще бъде огромно предизвикателство, особено що се касае

---

² **European Policy Center**, *Green Diplomacy Network*. [online][посетен на 12.12.2018 г.] http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=6355

³ **Европейска комисия**, *Обща програма на Европейския съюз за действие за околната среда до 2020 г.* [онлайн][посетен на 02.11.2018 г.] <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/bg.pdf>

до промяна в модела на добив на електроенергия. Въпреки съпротивата и нежеланието на всички засегнати страни, в не далечно бъдеще ще бъдат затворени въглищните централи. Добре е обаче правителството да започне да планира действията си за това затваряне, вместо да се надява, че то няма да се случи. Строгостта на Европейската комисия по отношение на емисиите ще се засили. Отлагането ще е мъчително за всички страни – правителство, от една страна, Европейски съюз от друга и най-засегната част отново ще бъдат работещите.

Огромно предизвикателство може да се окаже и преодоляване на рамките на мандатно мислене, в което политическите актьори са затворени, те трябва да проявят разум и освен това, да убедят хората в сериозността на проблема, като използват инструментите на реториката. Безспорно работата по дългосрочните мерки за преодоляване на проблема би се оказала непосилна задача за политиците, ако гражданите не разбират защо трябва да жертват днес част от ежедневните си навици в името на бъдещите поколения.

Основният въпрос обаче остава и той е свързан с комуникирането на проблема. Успешната комуникация ще създаде нови възможности за решаване на проблема. Ще вдъхнови и катализира създаването на нови политики и ще ангажира с персонални действия широката общественост в усилията за справяне с явлението. На следващо място, трябва да се осъзнае отговорността на политическите лидери, които са длъжни да поведат дебата, да назоват и покажат проблемите чрез различните комуникационни стратегии и реторически похвати, които да приведат темата за климата на разбираем език за гражданите. Нещо повече. Да преодолеят „мандатното мислене”, като загърбят партийните различия и се обединят в обща кауза и поглед към бъдещите поколения.

Всичко това обаче ще звучи като далечна мечта, докато родните избраници подменят дебатът по същество, като го заместват с *argumentum ad hominem* и използване на езика на омразата. Важно е да се отбележи, че отговорността е голяма и тя е на всички и на политици, и на граждани. Светът може да смени всички крушки с енергоспестяващи, да използва само възобновяема енергия, но ако ние като граждани не променим своето мислене за това как потребяваме или по-скоро разхищаваме, тези усилия няма да имат смисъл. А тази промяна може да дойде само тогава, когато е на лице предаването на адекватна информация и наличие на „здрава” комуникационна верига.

Погледнато в преносен смисъл, можем да кажем, че човечеството едва „изкара контролното” миналия век. Научи се как да унищожавя направо цивилизацията си – с война, но съумя и да не я използва. Сега предстои последният „изпит”, в който е заложена на карта цялата околна среда, а от нея зависи бъдещето на цивилизацията ни. И тук не става дума само за познание и техническа култура, но и за умение за самоконтрол и сътрудничество. Все зрели ценности, които подлежат на изпитание в следващите десетилетия.

2. Структура на дисертационния труд

Първа глава на дисертационния труд очертава теоретичната рамка в областта на реториката и климатологията. Изведени са основни разбирания за политическа и парламентарна реторика. Доста често тези две понятия са считани за синоними, но те биват различавани по няколко основни признака. С цел правилното боравене с тях в тази част на дисертацията е разяснено тяхното значение и основни отличителни линии.

Именно затова в главата е теоретизирано, че политическата реторика се обособява като род, съгласно съществуващите тематични реторически класификации. Традиционно авторите отнасят политическото красноречие към античния съвещателен род речи от класификацията на Аристотел и извеждат двата подвида – убеждаваща и разубеждаваща реч, базирайки се на целта на оратора.⁴ По думите на Аристотел, съвещателният род речи визират бъдещи събития, а петте главни въпроса, по които хората се съветват са „финанси, война и мир, отбрана на страната, внос и износ, законодателство”.⁵

Обърнато е внимание и на убеждаващата комуникация. Когато говорим за подготовката на публичните изяви, следва да отбележим и тяхната основна цел, а именно да убеди аудиторията. Тук идва място да разгледаме и убеждаващата комуникация като форма на комуникацията като цяло. Разглеждането и има отношения към дисертационния труд, поради спецификата на разглежданата тема и търсените доказателства, че политическите лидери не поднасят достатъчно убедително и успешно своите послания, така че те да достигнат до широката общественост като информация и да ги убедят в една или друга теза. Убеждаващата комуникация е почти неизбежен елемент на комуникацията като цяло, във всичките ѝ форми. Според Доналд Робърдс повечето комуникации се произвеждат с намерението да се структурира някаква ситуация за някого друго, да накарат този някого да действа, вярва или чувства по определен начин.⁶ Елементи на убеждаваща комуникация наблюдаваме и когато разглеждаме темата за климатичните промени. Голяма част от учените твърдят, че антропогенният фактор е в основата на по-

---

⁴ Аристотел. *Реторика*, 1993, Кн I, с.51-52

⁵ Пак там

⁶ [Александрова, Донка, *Езикова комуникация в бизнеса*. \[онлайн\] \[прегледан на 12.12.2018 г.\] <https://rhetoricbg.wordpress.com/category/%D1%83%D0%B1%D0%B5%D0%B6%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D1%89%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F/>](https://rhetoricbg.wordpress.com/category/%D1%83%D0%B1%D0%B5%D0%B6%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D1%89%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F/)

бързото затопляне на планетата, други пък вярват, че това се дължи на природни циклични промени. Именно чрез различните форми на комуникацията – вербални и невербални, те се опитват да предадат посланието, като на първо място целят публиката да им повярва, че климатичните промени са факт, на второ място да ги убедят, че проблемите са нарастващи и на последно място, да ги подтикнат към активно действие за разрешаване на проблема, което по-нататък в анализа ще стане ясно, зависи и от обикновените навици на населението.

Виржиния Радева определя убеждаващата комуникация като съвременен вариант на реториката, за който обаче, „първо и необходимо условие е доверието, което Франсис Фукуяма нарича обществен капитал“⁷.

Разгледано е и традиционното схващане за политическа реторика, което извеждат редица български автори. В „Кратък терминологичен справочник по обща и политическа реторика“, Нели Стефанова разглежда традиционното схващане за понятието политическа реторика. Определя го като клон на реторическата наука, което изследва идеите, реторическите средства и аргументативните модели, които обслужват политическата комуникация и играят важна роля при нейния анализ. Стефанова обяснява още термина като съотношение между две отделни понятия – политика и реторика, а именно умение за управление на обществото и науката, изучаваща теорията и практиката на ораторското изкуство.⁸ Нещо повече. Политическото красноречие може да се определи като неразделен сегмент на публичното управление и обществената дейност на човека.

В най-широк смисъл може да се каже, че политическата реторика включва „всички ораторски изяви на политици, държавници, лидери на партии, на граждани, които са ангажирани с политическата дейност“⁹. Следва да допълня, че тези изяви могат да бъдат в устна или писмена форма, като съществуват различни ораторски жанрове, които могат да бъдат определени като инструмент за огласяване на идеи, послания, идеологии в политическия процес.

---

⁷ Радева, Виржиния, *Убеждаваща комуникация и диалог*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2014, с. 21.

⁸ Стефанова, Нели, *Кратък терминологичен справочник по обща и политическа реторика*, София: УИ „Св.Климент Охридски“,2015,с.213

⁹ Мавродиева, Иванка, *Политическа реторика в България: от митингите до web 2.0 (1989 – 2012)*. София: Издателство „Парадигма“, 2012, с. 40.

Донка Александрова пише за политическата реторика като стратегическо символично действие, което е насочено към обществото и има за цел да се обсъдят жизненоважни теми. Александрова посочва още, че за да бъде поднесено на обществото, изказването на политикът се планира предварително, като се прави подбор за съответния речеви акт. Нещо повече, политическата реторика възниква в конкретна ситуация и се оформя така, че да въздейства върху определена аудитория, което може да бъде директно, на живо или опосредствано, чрез някакъв комуникационен канал.¹⁰

Тези схващания служат за база за извеждането на нов термин в политическата реторика, който обуславя изследваната тема, а именно понятието **екополитическа реторика**. Вземайки предвид всички научни определения към термина можем да отнесем **всички предварително подготвени или спонтанни изяви в писмена или устна форма на участници в политическата дейност, като политици, държавници, лидери на партии и граждани, с основен дискурс екологията и опазването на околната среда**. Освен това, тук следва да се отбележи, че тя се отличава с административно звучене и строго специфичния технически характер.

Приносен момент може да бъде отчетен при анализа на политическата реторика в онлайн пространството. Съвременната реториката търпи изключително развитие що се отнася до проявленията ѝ във виртуална среда. А когато говорим за политическа реторика в полето на околната среда и в частност климатичните промени, то определено наблюдаваме един нов подход на предаване на политически послания чрез редица инструменти, които виртуалната среда предлага. Това „ново поле за приложение на основни реторични канони като етос, патос и логос“¹¹ дава възможност за скоростно през последните години развитие на „реторика онлайн“.

Осмисляйки теорията за механизмите на въздействие на визуалната комуникацията на Ролан Бард в „Реторика на образа“, са изведени примери за инструменти на въздействие във виртуална среда, които към настоящия момент не са изследвани. Те срещат широко приложение в областта на околната среда. Когато говорим за визуална комуникация в

---

¹⁰ Александрова, Донка, *Метаморфози на реториката през XX век*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2013 г., с. 308

¹¹ Мавродиева, Иванка, *Реторика и пбблик рилейшънс*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2013, с. 44.

полето на екологията, то разглеждаме единствено нейната виртуална форма, поради две основни причини. Първата от тях е, че **визуалната реторика в екотематиката се позиционира предимно във виртуалното пространство**, доказателство за това е и масовото използване на призива на редица европейски институции, държавни и частни компании по целия свят, които в подпис към електронната си поща добавят посланието „Спасете дръвче. Не отпечатвайте това писмо освен ако не е наистина необходимо! Before printing, think about the environment!” Втората причина е, че екотематиката носи със себе си нагласата за принадлежност към нещо модерно, дори това да не е свързано с промяна на определени навици, за да го докажеш реално. Доказателство за това твърдение откриваме и в проучването на Изследователски център „Тренд”¹² от февруари месец 2018г. в което 47% от българите определят себе си като природозащитник, а в същото време едва 4% от анкетираните заявяват, че са направили огромни промени в навиците си, за да опазват околната среда. Това доказва и горното твърдение за модерността и престижността на отговора да определиш себе си като човек, който пази природата, което неминуемо повишава отговорите на природозащитниците, без те реално да правят определени стъпки в посока на опазването на природата.

В главата са очертани и теоретичните особености, които Барбара Уорник и Джеймс Запен извеждат за „реториката онлайн”. Интензивният обмен на информация и нарастващите възможности на интернет, до известна степен детерминират новите реторически практики, които се проявяват в онлайн пространството. Самостоятелното съществуване на традиционни ПР инструменти е немислимо извън виртуалното пространство. Идеите, тяхната визуализация и текстова аргументация стават бързо достъпни сред широк кръг от хора, които от своя страна разпространяват посланията, докато информацията не достигне до впечатляващ брой потребители на социални мрежи.

Изведени са два нови инструмента, които обслужват политическата реторика в онлайн среда. Това са „спонсорирана публикация” с определена, таргетирана публика и „лайф стрийм” – изпъчване на вербални и невербални послания в реално време чрез социалните

---

¹² Изследователски център „Тренд”, *Нагласи на българите по екологични теми* [онлайн] [посетен на 10.12.2018 г.] <https://rctrend.bg/project/%d0%bd%d0%b0%d0%b3%d0%bb%d0%b0%d1%81%d0%b8-%d0%bd%d0%b0-%d0%b1%d1%8a%d0%bb%d0%b3%d0%b0%d1%80%d0%b8%d1%82%d0%b5-%d0%bf%d0%be-%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d0%b8%d1%87%d0%bd%d0%b8-%d1%82%d0%b5/>

мрежи. Тези два инструмента са подкрепени и с конкретни примери, изведени от полето на околната среда и в частност дискусиата за климата.

В продължение са разгледани основни схващания за парламентарното реторическо общуване. Съществена част от реторическата практика се формира на базата на съвещателно общуване в народното събрание.

Парламентарното красноречие и присъщите му ораторски видове се променят в съответствие с развитието и утвърждаването на парламентаризма като явление. Самата дума „парламент“ се среща за първи път в политическия език на Англия през XIII век и значението и ясно показва връзката със съвещателния тип общуване – parliament (ст.фр.) – разговор, съвещание, да се води разговор.

Направен е и исторически преглед на утвърждаването на парламентаризма в неговия актуален облик.

Парламентарна реторика маркира един от основните видове на рода политическо красноречие. Явява се теоретична основа на парламентарното реторическо общуване. В началото на миналото столетие, Андрей Тошев дава много точна характеристика за политическото красноречие: „Това красноречие упражнява най-голямо, най-силно влияние върху човешкия ум. И действително, то владее събранията, осветлява камарата или сената...въдворява мир или предизвиква война.”¹³

Лилия Методиева пише за парламентарното ораторско изкуство като „съвкупност от форми и средства за речево общуване на народните представители и други длъжностни лица, на които законите предоставят право да участват в речевата комуникация по повод предлагането, обсъждането и приемането на закони, решения, декларации и обръщения, ратифицирането на международни споразумения и по повод на други, необходими за управлението на страната речеви действия.”¹⁴

---

¹³ Тошев, Андрей, *Ръководство по реторика и красноречие*. Пловдив, 1901, с.116-117

¹⁴ Методиева, Лилия, *Парламентарна реторика*, София:Албатрос,2002, с.18

Оля Харизанова го определя като „процес на словесно взаимодействие между участниците в пленарните дебати (проявяващи се и в работата на специализираните комисии), който протича в границите на правата и задълженията на депутатите”.¹⁵

Разгледани са и още теории и определения на редица автори, които дават задълбочено разбиране на термина „парламентарна реторика”. Изведени са основни схващания за политическата комуникация, като те са базирани на научните трудове на световни и национални автори.

Един от основните елементи на политическата комуникация е политическият език. Чрез него се определя и самият тип комуникация. Политическият език е една от категориите на политическата комуникация и очертава автономно измерение, използващо собствени теоретични фундаменти. Той се налага и като най-критичният от всички елементи на политическата комуникация. Специалистът по политическа лингвистика Паола Дезидери отбелязва: „В политическия език, по-забележимо отколкото в останалите родове на езика, се регистрират правилата, които са вътрешноприсъщи на структурата на самия текст, а също така и външните правила – субординирани от специфичните начини на производство, разпространение и произнасяне на посланията. Сред различните видове език, които прекосяват публичното пространство, политическият език, различно легитимиран и институционализиран от най-древни времена, винаги е разчитал на подкрепата на изработени стратегии и тактики, насочени към постигането на онова, което древните римляни определяли с израза *il fidem facere et animos impellere*. Днес казваме: *да убедим рационално и да склоним емоционално*”¹⁶

Джанпиетро Мацолени определя политическия език като език на убеждаването и убеждава, че в качеството му на такъв той не бил могъл да функционира без нито една от формите на реториката, каквито са аргументацията, диалектиката и стилистичните фигури.¹⁷

---

¹⁵ Харизанова, Оля, *Парламентарната реторика на българския преход*. София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2000, с. 66

¹⁶ Desideri, Paola [online][посетен на 13.12.2018 г.] http://www.ai-lc.it/IJCoL/v2n2/5-sprugnoli_et_al.pdf

¹⁷ Стефанова Нели, *Политическа реторика. Съвременни тенденции*, София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2017, с. 329

В разработката е приведена и типология на политическия език, разработена от американския политолог М.Еделман. Същата разграничава четири стила на политическия език – убеждаващ, юридически, административен и език на договарянето. В теоретичната част място намират тези стилове, които обуславят научната разработка. Освен това са разгледани и други такива, които се срещат при анализа на политическата дискусия по проблемите с климата.

В полза на разработката са разгледани и основните модели на аргументация в дискусията за климата. Важен момент тук е базирането на схващането на Герасим Петрински за „Теорията на спора”, която намира приложение и в дискусията за климата. Изведена е още теоретичната стойност на античната реторика чрез четирите най-влиятелни школи по теория на аргументацията – Брюкселската (Хаим Перелман, Люси Олбрехтс-Титека), Американската (Стивън Тулмин), Амстердамската (Франс Х. ван Емерен, Роб Гротендорст) и Ереванската (Георг Абелович Брутян). Те се позовават на Аристотел и неговата способност да разпознава разликата между интелектуалното постигане на теорията, усвояването на изкуството и техниката и мъдростта, която е нужна, за да се накара техниката да работи в конкретните случаи, свързани с действителни проблеми.

Величко Руменчев определя реторическата аргументация като: „Всички логически и нелогически, вербални и невербални ненасилствени способности за въздействие, използвани при произнасянето на ораторската реч, насочени към преодоляване на съпротива на аудиторията”.¹⁸ Различните научни подходи към аргументацията могат да бъдат представени терминологично чрез три основни категории – процес, процедура и продукт. Такива са разгледани са в детайли, вземайки предвид изводите на Донка Александрова в „Метаморфози на реториката на ХХ век”. Посочени са и конкретни примери и пресечни моменти от дискусията за климата, които намират отражение в различните модели на аргументация.

---

¹⁸ **Руменчев, Величко**, *Невербална комуникация в публичната реч и деловото общуване*, София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2006, с.122

Важен акцент в първа глава са и видовете реторични изяви в политическото парламентарно ораторство, които обслужват дискусиата за климата. Разгледани са и функциите на европейския и българския парламент, като основни субекти на анализ.

Дисертационният труд поставя фокус върху политическата реторика в областта на климатичните промени, което налага да бъдат изведени дефиниции на различни понятия в климатологията, с цел тяхното ясно разбиране и точно боравене. Именно затова в теоретичната част от климатологията важно място е отредено за изясняване на основните понятия и дефиниции на ключови термини, които се използват в документите за климата. Направено е разграничение на привидно сродните понятия за „промени в климата” и „глобално затопляне”. Даден е схематичен пример за парниковия ефект. Разгледани са и основните икономически сектори, които оказват пряко влияние върху ефекта, чрез отделянето на огромно количество парникови емисии.

Изведени са и ключови индикатори, доказващи съществуването на глобално затопляне на климата.

Място намира и основната цел на международната политика, а именно **да се запази средното увеличение на температурата в глобален мащаб до ниво по-малко от 2°C в сравнение с преиндустриалния период. Ако увеличението е повече от 2°C отрицателният ефект върху екосистемите и нарушението на климатичния баланс ще се увеличат драматично.**

Направен е преглед на научните дискусии за климатичните промени, като основен акцент е поставен на достигнатия научен консенсус по темата. Маркирани са и основните тенденции и последици, следствие на промените на климата в България и Европейския съюз. Според доклад на Европейската комисия¹⁹ хората все повече влияят на климата и температурата на земята, като изгарят изкопаеми горива, изсичат дъждовни гори и отглеждат добитък. Това добавя огромни количества парникови газове към тези, които се

---

¹⁹**European Commission**, *Second Biennial Report of European Union under the UN Framework Convention on Climate Change* [online][посетен на 12.10.2018 г.]
[https://unfccc.int/files/national_reports/biennial_reports_and_iar/submitted_biennial_reports/application/pdf/eu_sec_ond_biennial_report_under_the_unfccc_\(2\).pdf](https://unfccc.int/files/national_reports/biennial_reports_and_iar/submitted_biennial_reports/application/pdf/eu_sec_ond_biennial_report_under_the_unfccc_(2).pdf)

отделят по естествен път в атмосферата, засилвайки парниковия ефект и глобалното затопляне.

През 1988 г. Световната метеорологична организация и Програмата на ООН за околната среда създават Междуправителствения панел за измененията в климата като научен орган за оценка на риска от изменението на климата и човешката дейност като възможна причина. Въз основа на констатациите от първата оценка на групата, **Рамковата конвенция по изменение на климата (РКООНИК)** на ООН е превърната в международен договор за околна среда.²⁰

В опит да се забави процесът по затопляне, през 1992 г. ръководителите на над 150 държави подписват в Рио де Жанейро, Рамковата конвенция, която има за цел да се стабилизируют парниковите емисии на равнището им от 1990 г.

Страните по Конвенцията трябва да предприемат специфични действия, например намаляване на емисиите на парникови газове с известен процент, чрез приемане на протоколи към Конвенцията. Такъв е и приетият през 1997 г. **Протокол от Киото**²¹, който поставя количествени цели за намаляване на емисиите от парникови газове. Той засяга практически всички основни сектори на икономиката и е смятан за най-широкообхватното споразумение по проблемите на околната среда и устойчивото развитие, което е било подписвано някога.

Тези два документа формират основната нормативна уредба на климатичната политика. Протоколът от Киото става и първото глобално споразумение за опазване на околната среда, основано на пазарен принцип за регулиране, изразяващ се в международна търговия с квоти за вредни емисии.

---

²⁰ IPCC, *Documentation* [online][посетен на 7.12.2018 г.] <https://www.ipcc.ch/documentation/>

²¹ В Протокола от Киото е визирано намаляването на общо девет вида газове емисии (от типове CO_2 , CH_4 , N_2O и три вида флуорирани промишлени газове: HFC (хидрофлуоровъглероди), PFC (перфлуоровъглероди) и SF₆), които провокират глобалното затопляне. Същинската цел е в периода 1 януари 2008 — 31 декември 2012 да бъде снижено изхвърлянето в атмосферата на тези емисии с 5.2 % в сравнение с нивото от 1990 г. Тези 5.2 % намаление се разглеждат на глобално ниво: тоест не всяка ратифицирала Протокола държава трябва да намали с толкова изхвърлянето на тези газове емисии, но всяка държава има определен процент от емисии, които трябва да намали.

В параграфа са разгледани и възможните сценарии за бъдещето, като изведен акцент за уязвимостта на България и Европа.

В заключение на главата е поместен речник на специализиран категориално-понятиен апарат, който дава базови познания за ключови термини в полето на климата. Освен това той изгражда и основното терминологично скеле на екополитическата реторика. Точното боравене с тези понятия е повече от задължително, когато разглеждаме темата в нейния дипломатичен дискурс. Справянето с екологичните предизвикателства на регионално и глобално ниво изисква засилено координирано международно сътрудничество, именно затова в разработката е поставен акцент от една страна, извеждането на основните реторични аспекти в екополитическата дипломация, а от друга, въвеждането на базата от терминология, на основата на която се осъществяват политическите действия при климатичните промени.

Втора глава е посветна на реторическите аспекти в дипломацията в полето на околната среда. Редица геополитическите аспекти на изменението на климата представляват интерес в дисертационния труд. Те подчертават актуалността на темата и очертават възможните заплахи в международен план. Мерките за борба срещу изменението на климата са ключов елемент на глобалните и регионалните стратегии за преход към устойчиво развитие. Все по-голяма популярност придобива и разбирането за изменението на климата като заплаха за международната сигурност. Изменението на климата е катализатор за преосмисляне на националните и регионалните енергийни политики в посока към промяна на структурата на енергийния микс и интензитета на енергийното потребление.

През последното десетилетие **дебатът за международната сигурност и изменението на климата заема челно място в световния дневен ред**. Основа на дискусиите са неблагоприятните последици от изменението на климата, чиито важни елементи са:

- намаляване на запасите от питейна вода;

- намаляване на хранителните ресурси, поради недостиг на вода или наводняване, загуба на обработваема земя, в резултат на опустиняване, увреждане на посевите, обедняване на рибните запаси и др.;
- влошаване на достъпа до енергийни ресурси, състоящо се в изчерпване на дървения материал в полупустинните райони и усилено изсичане на гори в други райони, промяна в нивото на водоемите, застрашаващо функционирането на ВЕЦ, затруднения при използване на находища на петрол и въглища, опасности за режима на неразпространение на ядрената енергия поради нарастване на нейното използване и др.;
- нарастване на заболяемостта и смъртността;
- ерозия на бреговата ивица, нарастване броя на човешките жертви и масови разрушения на критична инфраструктура вследствие на по-често проявяващи се екстремни природни бедствия;
- нарушаване на териториалната цялост на страните, поради загуба на територии и опасност от изчезване на цели островни държави, вследствие на повишаване на нивото на Световния океан.

За изменението на климата се говори и като „мултипликатор на заплахи”. В контекста на минимализирането на заплахите е подчертана необходимостта от постигане на всеобхватно споразумение по изменението на климата. Направен е преглед и на отношението на климатичните промени към енергийната политика.

Очертани са реторическите аспекти в дипломацията в полето на околната среда. За да се разгледа явлението в неговата цялост, на първо място е направена историческа съпоставка с древна Гърция и са изведени основни схващания за дипломацията. Въведен е и нов термин „екологична дипломация”, който представлява **„съвкупност от средства, ресурси, преговорни формати, механизми и екологична експертиза, които имат за цел да развият двустранни, тристранни или многостранни отношения в сферата на**

управлението и опазването на околната среда и устойчивото развитие.”²² Към това определение е добавено, че реализацията на екологичната дипломация се осъществява посредством устни форми на комуникация по време на международните конференции и писмена кореспонденция, която подпомага реалното вземане на политическо решение. Писмената кореспонденция затвърждава договорените позиции, като в нея се включват определени тези и аргументи в подкрепа на даденото решение.

В публикувания през 1987 г. доклад на Световната комисия за околна среда и развитие за първи път се лансира тезата за балансиране между процеса на индустриализация и опазването на околната среда. Обвързването на потребностите на икономиката със защитата на околната среда води до раждането на понятието „устойчиво развитие”. Понятието прераства в концепция за устойчиво развитие на базата на Процеса от Рио, стартиран по време на глобалната конференция на ООН за околната среда и развитието през 1992 г. в Рио де Женејро. В условията на безпрецедентна за тогавашното време представителност (във форума участват 178 държавни делегации с близо 8000 официални делегати и над 3000 експерти от неправителствения сектор) се утвърждава водещата роля на екологичната експертиза при вземане на политически решения.²³

Направен е и реторичен прочит на основни международни документи и договори в областта на климата – от Протоколът от Киото, през Споразумението от Бали и преговорите в Доха до Парижкото споразумение. Институционалната архитектура на Конвенцията също представлява интерес от реторическа гледна точка, тъй като дава реална представа по отношение на комуникацията от вътрешните органи към политическите решения. Именно затова е разгледана в детайли в дисертационния труд. Разгледани са също основните преговорни блокове и мястото на България на международната преговорна карта по отношение на климата.

Основно средство за постигане на общите отговорности на страните е именно дискусиата. В реторическото общуване дискусиата се разглежда като диалогичен вид,

---

²² **Аргирова** Боряна и Валентин Кантарджиев. *Дипломация и околна среда*. София:МВнР, Дипломатически институт, 2016, с.5

²³ **World Commission on Environment and Development**, *Our Common Future*, Report [online][посетен на 10.06.2018 г.] <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

основан на спора или на събеседването и главното с което се характеризира е постигането на съгласие по пътя на съпоставянето на различни мнения.²⁴ Разработването на глобални политически споразумения за климата и определяне на индивидуалните национални отговорности се основават на принципите на дискусиата, наложила се като основен реторичен формат в публичното общуване. Именно защото води до сближаването на позиции и търсене на предложения за решение, диалогичният реторичен формат е намерил огромно приложение в международните преговорни формати по климатичните политики.

Заключението на втора глава е посветено на въвеждането на международния символ на климата, което се отнася към полето на визуалната реторика. Той представлява едно ново средство за повишаване на общественото съзнание относно проблемите по изменение на климата. Символът е представен през юни 2004 година в Бон. През първия месец от съществуването на сайта www.saveourclimate.org символът е бил изтеглен от повече от 150 пъти. Колкото по-често се появява символът, толкова по-лесно ще действа като отличителен знак за цялостната световна комуникация по проблемите на изменение на климата.

Редица световни компании, представители на местните и регионални власти поставят символа на своите официални интернет страници, символът е използван и като подпис в официални имейл кореспонденции и като профилни снимки в лични фейсбук профили, както на широката общественост, така и на политически фигури. Международният символ на климата изразява безпокойството от изменението на климата и желанието да се разшири познанието и ангажираността на широката общественост.

Безспорно изобразената планета Земя със свещ, оставя у зрителя чувството, че планетата „умира”, ако не обедини общите си усилия, за да я спаси. Въвеждането на този символ е имало за цел да подтикне глобалния свят към активни действия за ограничаване на вредните емисии. Посланието, изписано отдолу „Save our climate” поставя акцент на думата “our” (нашата). По този начин призивът има за цел да сближи дистанцията и да

---

²⁴ Руменчев, Величко, Реторически класификации. София: УИ „Св.Климент Охридски”, 1994, с.70

накара този, който вижда изображението да почувства Земята, макар и абстрактно понятие, като нещо близко, като свой дом. Апелира към активни действия за спасяване на „нашия дом”, а не на „там някаква си планета”.

Трета глава на дисертационния труд представя реторически прочит на националната и европейската политическа дискусия по политиките за климата. В хронологичен ред са разгледани основните юридически документи за климата, които са приемани от националния ни парламент. Анализът е извършен на базата на публичните стенограми на Народното събрание. Паралелно с това е направен сравнителен анализ с политиките и позициите на Европейския съюз по проблемите с климата.

Първите реални стъпки за борба с климатичните промени, българската държава предприема през 1995 г. на редовно заседание на 16 март на 37-тото народно събрание е разгледан „Законопроект за ратифициране на рамковата конвенция на обединените нации за изменение на климата.“ Налице е изключително плахо боравене с международна терминология, за сметка на това наблюдаваме позоваване на цифри и експертни доклади, като инструмент за убеждение на парламентарната публика.

Погледнато в паралел, действията на Европейския съюз далеч не са толкова плахи и с години по-навременни от националните. Още през 1986 г. Европейският парламент става първата европейска институция, която поставя началото на искане за обща политика по отношение на климатичните промени. Година по-късно, в навечерието на подготовката на глобалната конференция на ООН, Европейската комисия преразглежда научните оценки и открития и оценява възможните действия по отношение на съюза за създаване на устойчиви политики в областта на климатичните промени. През 1988 г. Европейският съюз участва активно в изготвянето на Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата, която е подписана през 1992 г., и на Протокола от Киото от 1997 г.²⁵

Представената в детайли европейска институционална рамка доказва още веднъж сериозната ангажираност на Съюза с проблемите по климата.

---

²⁵ Wurzel K.W and J.Connelly. *The European Union as a leader in International climate change politics*. Routledge, 2010, с.6

Изведен е и основен проблем от битов характер чрез който е обяснено на разбираем език, по какъв начин промяната в ежедневните навици за събиране на отпадъци може да окаже влияние върху последствията от климатичните промени. Представени са фигури и диаграми, които онагледяват количествата генерирани комунални отпадъци в Европа.

Направен е сравнителен анализ по отношение на разделното събиране в България, като са разгледани две съседни области – София град и София област. Изборът на конкретните териториални разделения е направен на база налична информация от Министерство на околната среда и водите, където двете области се отличават със 100% въведено разделно събиране на отпадъци. Анализът опроверга информацията в административните документи на министерството, тъй като се оказва, че ако в столицата има начални действия по разделно събиране и депониране на отпадъци, то в общините на съседната ѝ Софийска област е по-скоро мит. Примерът е изведен, за да се покаже, че при воля и желание от страна на среднестатистическия гражданин, без да ни струва реално някаква сума, може да се въздейства върху климатичните промени. Редица скептици биха посочили на първо място социалния фактор, а именно невъзможността на населението да живее еко и да се грижи за природата. С този пример доказвам, че дори хора с ниски доходи биха могли да предприемат реални действия за смекчаване последствията от климатичните промени, като това се случи за сметка на незначителни промени в начина им на живот. В анализа са анализирани и различни комуникационни стратегии, които институциите предприемат, за да информират гражданите, как могат да събират отпадъците си разделно.

Направен е реторичен прочит на дискусиата при приемането на редица законопроекти и ратификацията на международни споразумения в областта на климата в българския парламент.

След първите плахи стъпки, които полагат началото на борбата с климатичните промени в България през 1995 година, в рамките на 37-мото Народно събрание, на 17 юли 2002 година, правителството на НДСВ създава законодателна инициатива по

ратифициране на Протокола от Киото²⁶, която е предложена на 39-тото Народно събрание за дебат.

За първи път в парламентарната история на страната до тогава, при обсъждане на законопроекти по отношение на климата присъства и самият вносител в лицето на министъра на околната среда и водите, Долорес Арсенова. Това действие можем да тълкуваме по два допълващи се начина. На първо място, това е заявка за отговорно отношение към разглеждания документ от страна на министъра в частност и на цялото правителство, погледнато глобално, тъй като министърът е член на кабинета, който следва идеологическата нишка на управляващата партия и изразява волята на най-висшата власт на страната. На следващо, базирайки се на правилника за дейността на Народното събрание, министър Арсенова има възможността чрез различни комуникационни инструменти и реторически техники да убеди парламентарната аудитория за важността на разглеждания законопроект.

Интересен момент, който следва да се отбележи е, че страната ни тогава се намира в предприсъединителен период към Европейския съюз. От направения реторичен прочит на стенограмата са изведени няколко извода. На първо място, това е масовото използване на аргумента към Европа от всички парламентарно представени парии, без значение от идеологическите различия. Позовавайки се на примера на Съюза и придържайки се към европейските практики, парламентарните оратори безспорно се опитват да убедят аудиторията, от която зависи вземането на политическо решение. На следващо място следва да се отбележи, че не е наблюдава ясна разделителна идеологическа линия по оста ляво-център-дясно. Нотки на идеологически разделения можем да забележим единствено в думите на Георги Божинов, който по-скоро отчита негативни тенденции, случили се по време на дясно управление на страната, отколкото промотиране на леви политики и послания.

Важен акцент в трета глава е и отношението на демокрацията към климатичните промени. Представен е и новият глобален индекс, наречен „Климатично право, институции и мерки (CLIM)”, който се използва за сравняване на качеството на

---

²⁶ **Народно събрание на Република България**, *Стенограма от пленарно заседание на 17.07.2002 г.* [онлайн][посетен на 10.10.2018 г.] <http://parliament.bg/bg/plenaryst/ns/1/ID/1647>

вътрешните климатични политики между различните страни, емпирично оценява, кои политически фактори водят политика и търси дали връзката между тези фактори и резултатите от политиката по климатичните промени е различна в различните региони. Цитираният в доклада на Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР) индекс показва, че нивото на демокрация само по себе си не е основен фактор за приемането на климатичната политика.²⁷

Основният проблем с който се сблъсква решението на проблема с климатичните промени от политическа гледна точка, е промяна в начина на живот на хората, който да доведе до намаляване на емисиите. Това остава и неотменима част от успешния отговор на климатичните промени. В българския контекст, прекъснатата комуникационна връзка на институциите, имащи отношение с климатичните промени и обществото като цяло още повече правят този проблем назряващ. **Страната ни се намира в комуникационна криза по отношение на проблема с климата.** На първо място липсва адекватно предаване на политически послания от страната на политическите актьори към гражданите, на следващо не се използва дори наличният арсенал от реторически техники и комуникационни възможности да се информира широката общественост, а използването на новите дигитални възможности е далечна мечта.

Климатичните политики трябва да вървят ръка за ръка с адекватна система за социална защита. Въвеждането на политика за климатичните промени, дори ако това е икономически изгодно, поставя сериозни политико-икономически предизвикателства. Местното правене на политика зависи от политическия режим – демократичен или авторитарен, както и от сравнителната сила на въглеродноинтензивните индустриални лобита, от ролята на независимите медии и гражданското общество, от по-широките обществени, политически и икономически предпочитания.²⁸

Извод, който намира отражение в разработката е, че демокрацията не е основен фактор за прилагането на политиките по климатичните промени. Това обаче не означава, че дадени ключови аспекти на демокрацията, като свободните медии не са важни двигатели на възприемането на климатичните политики. Трябва да се опитае в затворения информационен пейзаж, да промотираме публичното разбиране на задаващата

---

²⁷ Алексиева, Ирина., *Климатичните промени: ефекти и комуникация*.София:Тип-топ прес, 2012,с.118

²⁸ Пак там, р.17

се скоро заплаха, идваща от климатичните промени. Обществата, които отказват достъп до информация за съвременните глобални явления и рискове като климатичните промени, не са в състояние да смекчат или да се адаптират към тези рискове.

Заслужено внимание е отделено и на националното климатично законодателство в европейския контекст.

Важно е да се отбележи, че политиката в България в областта на изменението на климата се основава на два основни аспекта, свързани от една страна с международните ангажименти, поети от страната с ратифицирането на Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата и Протокола от Киото и от друга страна, с европейското законодателство в тази област.

В тази връзка, през 2013 година Народното събрание приема на първо четене Закон за ограничаване на изменението на климата. Политиката по изменение на климата има изцяло хоризонтален характер и изисква активно участие на всички органи, които имат компетентности в тази област.

Законът за ограничаване на изменението на климата (ЗОИК) дава обща правна уредба на обществените отношения, свързани с осъществяването на политиката по изменение на климата. Той регламентира компетентните органи, които осъществяват политиката по климата и урежда техните правомощия, очертава правата и задълженията на засегнатите страни в рамките на различните процедури и основните дейности и процеси, чрез които Република България изпълнява своите задължения в областта на изменението на климата в международен план и на ниво Европейски съюз.²⁹

Приемането на законопроекта е изключително закъсняло действие, предвид основната му функция, да приведе българската нормативна уредба в съответствие с европейските изисквания във връзка с ограничаване климатичните промени. Това е и първото доказателство, че през 2007 г. страната ни не е била готова в законодателен план в хармонизирането с европейските политики.

---

²⁹ **Народно събрание на Република България, Закон за ограничаване изменението на климата.** [онлайн][посетен на 10.10.2018 г.] http://eea.government.bg/bg/legislation/r-te/ZAKON_za_ogranichavane_izmeneniето_na_klimata.pdf

Интересен момент в изследваната стенограма е и комуникационният политически сблъсък, в който участниците не пестят усилия да представят и затвърдят своите заслуги в разглеждания законопроект. За пръв път в парламентарната история по приемане на закони и ратифициране на международни документи в областта на климата, имаме вмесени два законопроекта, които биват основното поле на раздор между управляващите и опозицията. Привидно подобни двата законопроекта се оказват арена за словесни атаки и позоваване на *argumentum ad hominem*.

Като основни изводи, които мога да направя от анализираната стенограма е, че **безспорно използването на език на омраза и обидна лексика в българския парламент се превръща в тенденция**. С анализирането на основния закон в страната по отношение на климата мога да заключа, че **очевидно липсва експертен опит в областта на климатологията от страна на народните представители**, вместо това се наблюдава политическа немощ за справяне с определена ситуация. Друг важен извод, който следва да се направи по отношение на политическата комуникация е, че се **наблюдава неадекватно представяне на политическите послания към обществото като цяло от страна на политическите елити**. Вместо това откриване политическо противоборство и обмяна на обвинителни лингвистични ресурси. Пример затова са липсата на основен фокус по темата в публикациите в медиите, като основен участник в политическата комуникация и посредник между политиките и обществото по отношение на предаване на информация. А вместо това, биват заместени от информация за кворума в парламента и скандалите по отношение на внесените два законопроекта. В дискусиата за климата липсват и политически послания, базирани на определена политическа идеология.

На следващо място са изведени и комуникационните аспекти по Изменението от Доха и новото споразумение за климата от Париж. Важен момент в дискусиата по двата документа е позоваването отново на аргумента към Европа, дори да са минали години от приемането на страната ни в Съюза. В дискусиата по отношение на представените доклади и обсъжданите законопроекти наблюдаваме елегантен начин за предаване на политическа вина, което от реторичен аспект, може да бъде разчетено като опит за подмяна на тезиса. Освен това ясно можем да отличим езиковата агресия и използването на език на омраза под формата на обидни квалификации, с които се цели да се засегне

директно човекът. По този начин категорично се показва неумение чрез богатството на езика да се опонира на събеседника, а също така наблюдаваме силно принизяване на речта, което е характерно за крайно непrestiжни и неофициални ситуации, в които участници са хора с ниско възпитание и липса на образование.

Разгледан е и историческият документ от Париж, който създава рамка за борба с изменението на климата в световен мащаб след 2020 г. Изпълнението му следва да доведе до избягване на опасните климатични промени, като се ограничи повишението на средната глобална температура – под 2 градуса по Целзий спрямо пред индустриалните нива.

Европейският съюз и държавите членки са сред най-амбициозните в борбата с климатичните промени. В контекста на Споразумението те поеха обвързваща цел за намаляване на емисиите на парникови газове с най-малко 40% до 2030 г. в сравнение с нивото им през 1990 г.

Дебатът по същество отново е изместен, а на негово място е поставено значението и превода на български език в международните документи. Нещо повече, през XXI век отново се наблюдава връщане на дискусията за климата към историческите ѝ корени от страната на политическите лидери, до това дали човешкият фактор оказва влияние върху глобалното затопляне. Следва да се отбележи, че отдавна международната научна общност е заключила, че човешкият фактор има ясно влияние в промяната на климатичните промени и научни им доклади служат за разработката на глобални политики по облекчаване на климатичните промени. Погледнато през призмата на античната реторика, конкретният случай можем да го обясним и чрез Теорията на спора, която Герасим Петрински извежда. От философска гледна точка, това са тези несъстоятелни казуси, върху които не може да се разсъждава и които няма смисъл да се говори публично, тъй като отдавна са оборени. Същото е и с дискусията за антропогенния фактор.

Един от основните изводи, които можем да изведем от направения анализ е, че дори корените на пропагандата и манипулацията да се крият в Античността, то днес обществото ежедневно се сблъсква с пропагандни техники и манипулации, като в много от случаите дори не се замисляме затова, колко повлияни сме от медиите и изказванията на политическите лидери по различни теми. Без значение какъв е способът за

манипулация и пропаганда целта е една и съща – да се моделира общественото съзнание, спрямо търсената цел.

Друг извод, който следва да се изведе е, че по определени теми, като тази за климатичните промени, която е с глобално значение за човешкото съществуване, политиците избягват дебата по същество. Една от причините за това може би е липсата на експертиза и аргументи за защита на определена теза.

Безспорно похватът, в който отричаш всичко и всеки, обиждаш и нападаш, проявата на елементи на заядливост и принизяване на изразните средства остава водещ в българския парламент. Дискусията по темата за климатичните промени го потвърди още веднъж.

Ако вярваме на една от всепризнатите парламентарни оратори Маргарет Тачър, че *“Всяко управление започва с владенето на обикновения английски език“*, то за да се достигне до властта обаче и да се запази тя, не е достатъчно само да се намерят точните думи и да се вкарат в правилния словоред. Уменията на оратора да внушава и да убеждава зависят от физическия му вид, от позата, която е заел, от осанката, походката, жестовете, от тембъра на гласа и дори от ударенията и паузите, които прави. В изследваните обекти липсва всяко едно от тези определения, които правят речта внушителна и карат хората да те слушат с интерес, да ти вярват и да те последват. Дори и когато става дума за обсъждане на тема, по която информацията е недостатъчна и далечна за българския гражданин придържането към книжовни норми би накарало зрителя да се заслуша в същността на дебата.

В трета глава са разгледани още и комуникационните аспекти по дискусията за климата в Европейския съюз. От средата на двайсети век защитата на околната среда се превръща в основен проблем на международно ниво. Замърсяването на въздуха, липсата на чиста питейна вода, съхраняването и изхвърлянето на опасни вещества и отпадъци, ерозията на почвата, глобалните климатични промени и загубването на биологичното разнообразие доведоха до повсеместната необходимост от превантивни и възстановителни действия, които да гарантират, че природните условия ще останат благоприятни за живот и за човешкото благополучие. Лицата, които определят държавните политики и които откликват на тази необходимост, осъзнават, че трябва да се предприемат мерки за опазване на околната среда по един цялостен и всеобхватен начин.

Когато отнасяме проблема и правим паралелен сравнителен анализ в европейски контекст, трябва да отбележим, че Европейският съюз като цяло винаги е имал водеща роля в преговорния процес по отношение на климатичните промени. Нещо повече, поставял си е високи цели и конкретни задачи, с които да ги постигне, както в комуникационен план, така и в изцяло политически контекст.

В световен мащаб Европейският съюз заема водеща позиция в борбата срещу изменението на климата. Като икономическа сила ЕС има задължението да служи за пример, дори и отделяните от него емисии да са едва 12 % от глобалните емисии. Съюзът и неговите държави членки се ангажираха с колективна цел от 20% намаление на емисиите на парникови газове до 2020 г. в сравнение с 1990 г.

Европейският съюз доказва, че намаляването на емисиите на парникови газове може да върви ръка за ръка с подобряването на стандарта и качеството на живот на хората. В периода 1990—2012 г. общият брутен вътрешен продукт на ЕС нарасна с 45 %, докато общите емисии на парникови газове намаляха с 19 %. В резултат на това интензитетът на емисиите на парникови газове в ЕС се понижи почти наполовина между 1990 и 2012 г. Прекъсването на зависимостта между икономическата активност и емисиите на парникови газове е налице във всички държави членки.³⁰

Опазването на околната среда може да се гарантира само и единствено чрез правни правила, въвеждане и прилагане на конкретни политики, не и чрез морални норми. Именно затова все повече започва да се лансира идеята за трансфериране на всички отговорности по отношение на климатичните промени на един международен орган, който действа на глобално равнище, като създава закони и налага санкции на нарушителите. По време на една от климатичните конференции на върха, международната общност се обединява около твърдението, че глобалното затопляне „засяга цялото човечество“³¹ и извежда на преден план нуждата от създаване на такъв глобален орган по въпросите за климата, който „да предоставя международно координирани научни оценки

---

³⁰ **Национален доверителен еко фонд**, *Изменение на климата*. [онлайн][посетен на 26.20.2018 г.] http://myclimate.bg/wp-content/uploads/2015/10/climate_change.pdf

³¹ **Емануилов, Иво**, *Климатичните промени като проблем на международното екологично право. Перспективи за международното споразумение след Копенхагенската конференция на ООН през 2009 г.* [онлайн][посетен на 02.11.2018 г.] <file:///C:/Users/pc3/Downloads/climate-changes-and-international-environmental-law.pdf>

на интензитета, времето и потенциалното влияние на климатичните промени върху околната среда, икономиката и обществата и да създава реалистични стратегии в отговор.”³² Още в началото на 90-те години на XX век, този орган е факт, с резолюция на ООН се създава Междуправителственият комитет по измененията на климата, който има основна задача да създава доклади, в които се дават оценки на измененията на климата, както и технически доклади, които да служат като основа в създаването на законодателството, при нуждата от съдебни решения и редица изследвания. В последния доклад на Комитета, основен научен извод, на който се основават всички следващи действия както в международен, така и в национален план е, че „антропогенната дейност се утвърждава като основна причина за климатичните промени и се появява необходимостта тя да бъде адресирана на широка международна основа със създаването на правна рамка, която да послужи като основа за сключването на правнообвързващо споразумение.”³³

В главата са разгледани и конкретни примери за прилагане комплексен подход по отношение на комуникацията и прилагането на климатичните политики. Един от тях е участието на ЕС в Седмица на климатичната дипломация (Climate Diplomacy Week) и техниките и инструментите чрез които популяризира това участие.

Ако направим паралел с българския контекст, в края на 2016 г., по време на приемането на климатичното споразумение от Париж, националният ни парламент все още спори, дали съществува глобално затопляне и има ли роля в него антропогенният фактор. Поставено на сравнителна основа с европейското измерение, отдавна лидерите на Съюза се водят от консенсуса на международната научна общност, че затоплянето е неоспорим факт и човешкият фактор има съществена роля в него. Нещо повече, предприемат се адекватни мерки на ниво политики и комуникирането им чрез различни комуникационни инструменти.

Докладът „Европейска околна среда – състояние и перспективи 2015”³⁴, разработен от Европейската агенция по околна среда и служещ за научна база, на която да се изработят политики за климата от ЕС, извежда като основно предизвикателство нуждата

---

³² Пак там

³³ Пак там

³⁴ **Европейска агенция по околна среда**, *Европейска околна среда. Състояние и перспективи*. [онлайн][посетен на 03.11.2018 г.] http://eea.government.bg/flexviewers/SOER_2015-BG.pdf

от подобряване на базата от знания по отношение на климатичните промени. В докладът ясно е изведено, че „има пролука между наличното познание, установения мониторинг, данните и индикаторите и познанието, необходимо за подкрепа на преходите. Преодоляването на тази пролука изисква инвестиция в по-доброто разбиране на науката за системите, прогнозната информация, системните рискове и взаимоотношенията между промените в околната среда и благосъстоянието на хората.“³⁵

Интересен извод е направен и по отношението на нагласите на хората по екологичните теми. Докладът на Европейската агенция по околна среда сочи, че дори в условия на финансова криза, европейските граждани като цяло не изместиха фокуса от проблемите на околната среда. „Европейските граждани силно вярват, че е необходимо да се направи повече на всички нива, за да се опази околната среда и, че националният напредък трябва да бъде измерван с екологични, социални и икономически критерии“. Погледнато в сравнителен контекст по отношение на българите, нагласите далеч не са толкова положителни. Проучване на Изследователски център „Тренд“ сочи, че над 30% от българите не смятат себе си за природозащитник, а 23% не могат да преценят, което само по себе си може да бъде отнесено към графата на тези, които не се определят като пазители на природата. От центъра сочат, че „тук трябва да имаме предвид и престижността на отговора да определиш себе си като човек, който пази природата, което неминуемо повишава отговорите на природозащитниците, без те реално да правят определени стъпки в посока на опазването на природата“.³⁶ Изводите по отношение на констатираните проблеми можем да групираме в няколко направления. Първият безспорно е скъсаната верига по отношение на участниците в политическия комуникационен процес – от политическите представители чрез адекватно превеждане на информацията на достъпен език към гражданите, където определено вина имат и медиите, като транслатор на съобщения, които избягват да отразяват подобни „несензационни“ новини. Вторият проблем е липсата на базови познания по отношение на околната среда

---

³⁵ Пак там

³⁶ Изследователски център „Тренд“, *Нагласи на българите по екологични теми*. [онлайн][посетен на 03.11.2018 г.] <https://rctrend.bg/project/%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BF%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8-%D1%82%D0%B5/>

както от страна на политиците, така и от гражданите за които климатичните промени са абстрактно понятие, от което не намират за нужно да разбират.

През изминалите 40 години политиките за околната среда в Европа постигнаха забележителен успех. От 70-те години е въведен широк кръг от законови и нормативни актове, свързани с околната среда. Сега те представляват най-изчерпателния съвременен набор от стандарти в света. Основната част на правото на ЕС в областта на околната среда – познато също като екологично законодателство – се състои от около 500 директиви, регламенти и решения.³⁷ През същия период, степента на опазване на околната среда в повечето части на Европа беше значително подобро. Емисиите на конкретни замърсители във въздуха, водата и почвите, като цяло, бяха съществено намалени. Тези подобрения в значителна степен са в резултат на изчерпателното екологично законодателство, въведено в Европа, и те осигуряват редица преки екологични, икономически и социални ползи, както и много косвени такива.

В големи части на Европа и в много области на околната среда, непосредствената ситуация се е подобрила. Безспорно обаче стои въпросът, че местната околна среда днес не е в това добро състояние, в което е била в периода преди индустриализацията на нашето общество. В много случаи, местната околна среда продължава да бъде причина за тревога, често поради недостатъчното прилагане на договорените глобални политики.

Това, което можем да обобщим до тук, е, че политиката на ЕС относно климатичните промени илюстрират подхода: цялостният стремеж на политиката до голяма степен се ръководи от международно съгласувана цел за задържане на глобалното затопляне под 2°C в сравнение с нивата от епохата преди индустриализацията. В рамките на Европейския съюз това се превръща в обща цел за намаляване на емисиите на парникови газове (напр. съкращаване на емисиите на ниво ЕС с 20% до 2020 г. и с 40% до 2030 г., спрямо нивото от 1990 г.). Това, от своя страна, се свързва с редица по-конкретни политики, включително директиви, относно търгуването на емисии, енергията от възобновяеми източници, енергийната ефективност и други. Нуждата от прилагане на тези

---

³⁷ Европейска агенция по околна среда, *Европейска околна среда. Състояние и перспективи*. [онлайн][посетен на 03.11.2018 г.] http://eea.government.bg/flexviewers/SOER_2015-BG.pdf

политики бива комуникирана чрез различни подходи към отделните реципиенти в лицето на основните индустриални замърсители и гражданите като цяло.

В заключение на параграфа е разгледана една интересна колаборация между европейските приоритети за околна среда и националните ни такива. В края на 2017 г. по време на предстоящото тогава ротационно председателство на Съвета на ЕС, България определи своите приоритети в областта на околната среда. Основен акцент бе поставен върху постигането на реални резултати по линия на кръговата икономика и екоиновациите, както и значителен напредък в работата по законодателния пакет за отпадъците с цел да се насърчи рециклирането. Нещо повече, България си постави за цел, по време на председателството, ЕС да продължи да поддържа водеща роля при изпълнението на Парижкото споразумение. Интересното е, че три от четири приоритета предвиждат напредък по прилагане на климатичните политики, а самият ресорен министър в България отрича глобалното затопляне и твърди, че това е манипулативен подход и „измама за трилиони“³⁸. Всичко изведено като приоритет за страната ни изглежда иновативно и модерно в общата европейска рамка. Следващата глава на дисертационния труд представлява анализ на проучване, проведено в началото на 2018 г, което показва реалната национална картина по отношение на разбиране, познания и прилагане на реални мерки от страна на средностатистическите граждани. В нея ясно можем да проследим дали отделни приоритети, изведени от националните институции, комуникирани чрез политическите лидери, през медиите достигат реално и се разбират от населението. И каква е оценката на ползвателите на интернет в страната за работата на различните институции, ангажирани с политиките по климата.

Последният параграф на трета глава е посветен на анализ на проучвания от различни национални социологически агенции и европейски институции, които представят общата картина за отношението и нагласите на обществеността по проблемите с климата и дават база за направата на няколко важни извода. Правилното комуникиране на климатичните промени безспорно играе ролята на ключов фактор за успешното справяне с тях. Изборът на адекватни комуникативни техники и стратегии от страна на

---

³⁸ **Нено Димов:** *Глобалното затопляне е измама за трилиони.* [онлайн] [посетен на 6.02.2019 г.] <https://www.youtube.com/watch?v=eIYaRmS042w>

политическите актьори би улеснило процесът на разбиране и познание от страна на масовия потребител.

Посочени са и няколко основни извода. Първият от които е, че българите са изключително песимистични и проявяват силно чувство на тревожност по отношение на общите опасности следствие от промяната в климата и в частност, съществува високо безпокойство по отношение на здравето. Следващ извод е, че въпреки високото ниво на образованост на извадката липсват общи познания в областта на околната среда и в частност по проблемите за климата. Нещо повече. Всекидневната култура за опазване на околната среда е ниска; доколкото я има, грижата за околната среда се извършва на индивидуално равнище, без да се мисли за общи мерки и инициативи.

Друг проблем в комуникационен аспект, който е отчетен е един от изводите на проучване на екологичната култура на българина от Институт за социални изследвания и маркетинг. Изводът, че „слабо се познават мерките за опазване на околната среда, прилагани от местната и държавната власт”³⁹ потвърждава и тезата, която поддържам, че се наблюдава комуникационен колабс по отношение на предприетите мерки и политики в климатичен аспект от страна на националните власти. Не биват използвани дори съществуващите вече комуникационни инструменти и реторически възможности, а въвеждането на иновативни подходи е далечен блян.

Ниският праг на доверие от страна на гражданите към институциите, имащи отношение към околната среда може да се определи като тенденция. Потвърждение намираме и в изследването на Европейската комисия за „Отношението на европейските граждани към околната среда”.⁴⁰ На първо място по доверие европейските граждани поставят екологичните световни организации, като Грийн пийс и Световният природен фонд. Прагът на доверие към тях е изключително висок и достига близо 50%. На следващо място поставят представителите на научната общност с общо доверие около 35%, следвани от телевизията, гражданските сдружения и организации и вестниците. На шесто и седмо място поставят политическите партии и местната власт, които са с доста крехък

---

³⁹ Институт за социални изследвания и маркетинг, *Екологичната култура на българина*, София, 2012, с.6

⁴⁰ **European Commission**, *The attitudes of European citizens towards environment* [онлайн][посетен на 1.02.2019 г.] http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_217_sum_en.pdf

праг на доверие около 13%, веднага след тях следват и Европейския съюз и националните власти, които са с 1 пункт по-надолу.

В обобщение може да се каже, че предприетите мерки на ниво държавна и местна власт не са достатъчно популяризирани и не се възприемат като част от екологичната политика и съответно не се мислят като постижения. Препоръка, която следва да се изведе е да се предприеме по-активна комуникация на действията свързани с опазване на околната среда на законодателната и изпълнителната власт и неговите подразделения. Гражданите трябва да бъдат информирани за изпълнението на конкретни дейности и резултатите от тях на разбираем език, които богатството на реториката предлага.

В заключение на параграфа е изведена необходимостта от навременното огромяване по отношение на климата и попълването на информационни пропуски от страна на гражданите чрез използване на адекватни комуникационни механизми и реторически похвати.

В заключение на дисертационния труд се отбелязва, че климатичните проблеми са въпрос, по който държавите ще продължават да търсят решение и в бъдеще. Успешното справяне с него изисква глобален колективен и координиран отговор. Все по-ясна става необходимостта от цялостна система от мерки за преодоляване на явлениято, започвайки с отраженията в естествените науки, преминавайки през икономическите и обществени предизвикателства и последици, като се достигне до успешното комуникиране на проблема.

Поставен е акцент върху огромното предизвикателство за преодоляване на рамките на мандатно мислене, в което политическите актьори са затворени. Те трябва да проявят разум и освен това, да убедят хората в сериозността на проблема, като използват инструментите на реториката. Безспорно работата по дългосрочните мерки за преодоляване на проблема би се оказала непосилна задача за политиците, ако гражданите не разбират защо трябва да жертват днес част от ежедневните си навици в името на бъдещите поколения.

Като основен проблем е посочен именно комуникирането на проблема. Успешната комуникация ще създаде нови възможности за решаването му. Ще вдъхнови и катализира

създаването на нови политики и ще ангажира с персонални действия широката общественост в усилията за справяне с явлението. На следващо място, трябва да се осъзнае отговорността на политическите лидери, които са длъжни да поведат дебата, да назоват и покажат проблемите чрез различните комуникационни стратегии и реторически похвати, които да приведат темата за климата на разбираем език за гражданите. Нещо повече. Да преодолеят „мандатното мислене”, като загърбят партийните различия и се обединят в обща кауза и поглед към бъдещите поколения.

Разработеният дисертационен труд категорично доказва хипотезата за съществуваща комуникационна бариера между политическите представители и средностатистическите граждани, която безспорно се явява основна причина за пропуск при набавянето на базова информация по проблемите с климата, неразбирането ѝ като проблем и липса на навременни колективни действия за справянето с последствията.

Препоръка, която се извежда в заключението е да се предприеме по-активна комуникация на действията свързани с опазване на околната среда на законодателната и изпълнителната власт и неговите подразделения. Гражданите трябва да бъдат информирани за изпълнението на конкретни дейности и резултатите от тях на разбираем език, а това може да се осъществи чрез редица инструменти, които богатството на реториката предлага. . Само по този начин те биха се ангажирали с последващи действия.

3. Научни приноси в дисертационния труд

1. Настоящата дисертация представлява първото българско реторическо изследване на климатичните политики. Изведени са основни комуникационни аспекти и реторически техники, които биват определени като закономерност.
2. Дисертационния труд въвежда и дава определението на нов термин в политическата реторика, а именно – екополитическа реторика, която се отличава със силно административно звучене и има строго специфичен технически характер. Освен това предоставя авторски превод на ключови понятия, които биват използвани във всички международни и национални юридически и административни документи по отношение на климата. Категориално-понятийният речник се явява и скелето на екополитическата реторика и служи за обогатяване на общите познания в областта.
3. Разработката въвежда използването на някои нови инструменти във виртуалната политическа реторика – спонсорирана публикация, лайф стрийм излъчване и хаш таг инструментът, които към настоящия момент не са били изследвани в техния реторичен аспект. Същите намират широко приложение в дискусията за климата.
4. Изведени са реторическите специфики на българския и европейския политически дебат по проблемите с климата.

5. Списък с научни публикации свързани с темата

1. „Политическата реторика по темата за климатичните промени в 43-то народно събрание,, в сборник „Реториката в съвременното общество“, УИ, 2018, стр.136
2. „Българските следствия VS Американската (exit)позиция след споразумението за климатичните промени в Париж“, списание „Политически хоризонти“, бр. 5, ноември 2017 г.,стр.150
3. „Политическият език – съвременно средство за пораждаване на неравенство“, сборник „Морал и етика на равенството и неравенството в съвременното българско общество“, БАН и Фондация „Солидарно общество“, предстои издаване
4. “Съвременни форми на виртуалната политическа реторика, погледнати през призмата на климатичните промени”, сборник „Докторантски четения“, 2018, предстои издаване